სტუდენტი:ნინი ცხოვრებაშვილი

ლექტორი:ნია ხაჭაპურიძე

საჭიროა თუ არა ეკონომიკის განვითარებაში სახელმწიფოს ჩარევა?(კონტექსტ მაგალითი-საქართველო)

საქართველოსთვის 1990-იანი წლები გარდამტეხი პერიოდი იყო. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ქვეყანა აღმოჩნდა სრულიად ახალი რეალობის წინაშე დაინგრა ძველი ეკონომიკური სისტემა, ხოლო ახალი ჯერ კიდევ ჩამოუყალიბებელი იყო. სწორედ ამ რთულ ეტაპზე გამოიკვეთა მთავარი კითხვა: საჭიროა თუ არა ეკონომიკის განვითარებაში სახელმწიფოს ჩარევა?

საბჭოთა მოდელი ცენტრალიზებულ გეგმურ ეკონომიკას ეფუძნებოდა, სადაც სახელმწიფოს სრულყოფილი კონტროლი ჰქონდა რესურსებზე. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ საქართველომ სწრაფად გადაინაცვლა საბაზრო ეკონომიკის მიმართულებით, თუმცა ეს პროცესი უმართავად და ქაოსურად წარიმართა. 90-იან წლებში წარმოება გაჩერდა, ინფლაცია გაიზარდა, უმუშევრობა და სიღარიბე მასობრივ მოვლენად იქცა. ამ პერიოდში აშკარად გამოჩნდა, რომ ეკონომიკური თავისუფლება სახელმწიფოს მინიმალური ჩარევის პირობებში ყოველთვის არ იწვევს სტაბილურ განვითარებას.

ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც იმ წლებში ხორციელდებოდა, ხშირად ემსახურებოდა ვიწრო ჯგუფების ინტერესებს. პრივატიზაციის პროცესში ძალაუფლების მქონე პირებმა და გავლენიანმა ჯგუფებმა მნიშვნელოვანი ქონება ჩაიგდეს ხელში, მაშინ როცა საზოგადოების ფართო ფენები მუშები, პენსიონერები, ინტელიგენცია ეკონომიკურად დაუცველ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ. აქ ჩანს, რომ ეკონომიკური პოლიტიკა შეიძლება ეხმიანებოდეს კონკრეტული საზოგადოებრივი ჯგუფების ინტერესებს. 90-იან წლებში ის მეტად ემსახურებოდა ახალი ეკონომიკური ელიტის ფორმირებას, ვიდრე მთლიანად საზოგადოების კეთილდღეობას.

სახელმწიფოს როლი ეკონომიკაში უშუალოდ არის დაკავშირებული ძალაუფლებასთან. ძალაუფლების ბერკეტები საგადასახადო სისტემა, მონეტარული პოლიტიკა, კანონმდებლობა, საკუთრების რეგულაცია ის ინსტრუმენტებია, რომლებიც ზემოქმედებს ეკონომიკურ პროცესებზე. 90-იან წლებში სახელმწიფოს ინსტიტუტები სუსტი იყო, სამართლებრივი სისტემა არასტაბილური, რის შედეგადაც ჩრდილოვანი ეკონომიკა და კორუფცია ფართოდ გავრცელდა. ეს კიდევ ერთხელ აღასტურებს, რომ სახელმწიფოს არჩარევა ყოველთვის არ ნიშნავს თავისუფალ და სამართლიან ბაზარს ხშირად ის ქმნის ქაოსს.

ეკონომიკის განვითარებაზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს კონკრეტული საზოგადოებრივი მოვლენები და პროცესები. საქართველოში ასეთ მოვლენებად შეიძლება დავასახელოთ სამოქალაქო ომები, აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში კონფლიქტები, ენერგოკრიზისი, მასობრივი მიგრაცია. ეს პროცესები არა მხოლოდ ეკონომიკურ, არამედ

სოციალურ და კულტურულ კაპიტალსაც ასუსტებდა. როდესაც საზოგადოებაში ნდობა მცირდება, განათლების სისტემა სუსტდება და ადამიანები ქვეყნიდან მიდიან, ქვეითდება ქვეყნის სოციალური და კულტურული კაპიტალი, რაც პირდაპირ აისახება ეკონომიკურ განვითარებაზე.

გარდამტეხი ეტაპი დადგა 2003 წელს, ე.წ. ვარდების რევოლუციის შემდეგ. ხელისუფლების ცვლილებამ ეკონომიკური კურსიც მნიშვნელოვნად შეცვალა. დაიწყო რეფორმები სახელმწიფო მართვის, საგადასახადო სისტემის, საბაჟო სფეროსა და ბიზნესგარემოს მიმართულებით. კორუფციის წინააღმდეგ მკაცრმა პოლიტიკამ და ადმინისტრაციული რეფორმებმა გააძლიერა სახელმწიფო ინსტიტუტები. გაუმჯობესდა ბიზნესის დაწყებისა და რეგისტრაციის პროცედურები, გამარტივდა საგადასახადო სისტემა, გაიზარდა უცხოური ინვესტიციების მოცულობა.

ამ პერიოდმა აჩვენა, რომ სახელმწიფოს აქტიურმა, მაგრამ მიზანმიმართულმა ჩარევამ შეიძლება შექმნას სტაბილური და პროგნოზირებადი გარემო ეკონომიკური ზრდისთვის. ინფრასტრუქტურულმა პროექტებმა გზების, ენერგოსისტემისა და კომუნიკაციების განვითარებამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ქვეყნის ეკონომიკურ ინტეგრაციას.

თუმცა, ამ ეტაპზეც გაჩნდა კითხვები სოციალური სამართლიანობის შესახებ. სწრაფმა ლიბერალიზაციამ და პრივატიზაციამ გარკვეულწილად გაზარდა ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლები, მაგრამ სოციალური უთანასწორობა კვლავ გამოწვევად დარჩა. ეს კიდევ ერთხელ გვაფიქრებინებს, რომ სახელმწიფოს როლი არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ ბაზრის გათავისუფლებით ის ასევე უნდა ზრუნავდეს სოციალური ბალანსისა და საზოგადოების ფართო ფენების დაცვაზე.

შემდგომ წლებში, განსაკუთრებით 2010-იანი წლებიდან, სახელმწიფოს როლი ეკონომიკაში უფრო მეტად ორიენტირებული გახდა სოციალურ პროგრამებზე, სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერაზე, მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობაზე. ამან ნაწილობრივ შეამცირა სიღარიბე და გააძლიერა სოციალური დაცვა.

ეკონომიკური სტაბილურობა მხოლოდ ფინანსურ მაჩვენებლებზე არ არის დამოკიდებული. ის დაკავშირებულია ადამიანის თვითაქტუალიზაციასთანაც შესაძლებლობასთან, საკუთარი პოტენციალი სრულად გამოავლინოს. სახელმწიფოს ჩარევა განათლების, ჯანდაცვის, ინფრასტრუქტურისა და ინოვაციების მიმართულებით ხელს უწყობს მოქალაქეების თვითრეალიზაციას და, შესაბამისად, ეკონომიკურ ზრდას.

ამრიგად, საქართველოს 90-იანი წლების გამოცდილება და 2003 წლის შემდეგ განხორციელებული რეფორმები გვიჩვენებს, რომ ეკონომიკის განვითარებაში სახელმწიფოს გონივრული და ეფექტიანი ჩარევა აუცილებელია. სახელმწიფო არ უნდა იყოს ტოტალური მაკონტროლებელი, მაგრამ უნდა ქმნიდეს სტაბილურ სამართლებრივ გარემოს, იცავდეს საკუთრების უფლებას, ზრუნავდეს სოციალურ სამართლიანობაზე და განავითარებდეს განათლებასა და ინფრასტრუქტურას.

ეკონომიკა არ არის მხოლოდ ციფრები და სტატისტიკა ის საზოგადოების საერთო კეთილდღეობის საფუძველია. ამიტომ სახელმწიფოს როლი ეკონომიკურ განვითარებაში არ უნდა განვიხილოთ როგორც შეზღუდვა, არამედ როგორც პასუხისმგებლობა საზოგადოების წინაშე. საქართველოს გამოცდილება ნათლად აჩვენებს, რომ ძლიერი, მაგრამ სამართლიანი სახელმწიფო ეკონომიკური წინსვლის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა.